

Op naar het topdorp

Er zijn plaatsen in Nederland waar al generaties lang armoede heerst, werkloosheid, arbeidsongeschiktheid en gezondheidsproblemen. Jongeren ontwikkelen er een negatieve houding tegenover school, sporten, gezondheid en cultuur. U denkt aan de achterstandswijken in de grote steden? Dat klopt. Maar deze problemen bestaan ook in dorpen op het platteland.

In vanouds achtergebleven plattelandsgebieden als Zuidoost Drenthe, Noordoost Groningen, de kop van Friesland, Midden-Limburg en Zeeuws-Vlaanderen is sprake van een structurele sociaal-economische achterstand. Vaak concentreren deze problemen zich in bepaalde dorpen of wijken. Deze achterstandsregio's hebben vaak ook te maken met een krimpende bevolking. Dat versterkt de achterstandsproblematiek nog. Daar dreigt verpaupering, doordat juist de sociaal zwakste bewoners blijven, terwijl anderen er wegtrekken. Het aanbod aan goedkope woningen trekt bovendien nieuwe sociaal zwakkeren aan. Zo ontstaat een negatieve spiraal.

Kloppend hart

In november 2009 lanceerde – intussen demissionair – minister Verburg van LNV in een interview de term ‘Topdorpen’ als tegenhanger van ‘Krachtwijken’.¹ Topdorpen zijn volgens Verburg vitale dorpen, waar ook jonge gezinnen willen wonen. Ze moeten volgens haar het kloppende hart worden van gebieden waar de bevolking

In de dorpen waar de sociaal zwakste bewoners achterblijven, dreigt de verpaupering.

afneemt. Verburg zei onder de indruk te zijn van allerlei innovaties en initiatieven op het platteland, zoals in het Friese Koudum, waar de bewoners met een eigen stichting het dorp nieuw leven inblazen. Bij het leefbaar houden van de omgeving spelen de burgers de voornaamste rol. Ook in beleidsstukken wordt de verantwoordelijkheid voor de leefbaarheid bij de bewo-

ners gelegd. In haar advies ‘Kansen voor een krimpend platteland’² stelt de Raad voor het Landelijk gebied dat leefbaarheid alleen met en door de bewoners zelf kan worden bevorderd. Daarom is het essentieel, de burgers aan te spreken op hun verantwoordelijkheid voor hun leefomgeving. Die verantwoordelijkheid versterkt de binding met de omgeving en de sociale cohesie. Zo blijven dorpen vitale gemeenschappen, waar mensen zich voor elkaar en hun omgeving inzetten. Zo ontstaan topdorpen als Koudum.

Ongelijkheid

Maar topdorpen ontstaan niet zomaar. Integendeel, vooral in de gebieden waar de bevolking afneemt, en zeker in de notoire achterstandsgebieden, ontbreken de voorwaarden daarvoor. Onderzoeken van het Sociaal Cultureel Planbureau naar de staat van het platteland tonen aan dat het in grote lijnen goed gaat. Maar het SCP

signaleert ook dat er gebieden zijn waar het leven minder goed is. Naar verwachting zal de ongelijkheid tussen de plattelandsgebieden toenemen en zullen de minder aantrekkelijke dorpen het moeilijk krijgen.³

In het onderzoek ‘Dorpen onder Druk’ signaleert de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting dit als een urgent vraagstuk: hoe voorkom je dat de aantrekkelijke dorpen in handen van de rijken vallen en de minder populaire overblijven voor de minder bedeelden.⁴ Juist uit de minder aantrekkelijke dorpen in de krimpgebieden trekken mensen met een groot netwerk als eerste weg. En dat zijn juist de mensen die een veel kunnen bijdragen aan de sociale vitaliteit van een dorp. De door de SEV geconstateerde sociale segregatie wordt nog versterkt doordat ouderen, werklozen en kansarmen achterblijven in de minder aantrekkelijke dorpen en doordat de beschikbare goedkope huurwo-

foto's: Antoinette Borchert

ningen worden verhuurd aan kwetsbare bewoners van elders.

Uitdaging

Wat kunnen we leren van de wijken-aanpak in de grote steden? Er zijn grote verschillen tussen het platteland en de stedelijke achterstandswijken. In de steden is het multiculturele aspect een belangrijke factor en is het aantal inwoners veel groter. Op het platteland is de

De aanpak van de ‘aandachtswijken’ kan de ontwikkeling van topdorpen inspireren.

omgeving belangrijker: vaak heeft niet alleen het dorp, maar de hele regio een achterstand. Toch zijn de overeenkomsten zo groot dat de wijkenaanpak de ontwikkeling van topdorpen kan inspireren. De wijkenaanpak beoogt ‘aandachtswijken’ – geselecteerd op basis van geobjectiveerde criteria – met extra impulsen en door een integrale en systematische aanpak te

transformeren tot ‘krachtwijken’. Het is de uitdaging een dergelijke systematische en integrale aanpak te ontwikkelen voor achterstandregio's en -dorpen. Daarvoor zijn criteria voor (regionale) achterstand nodig. Op grond daarvan zijn dorpen/regio's te selecteren. Dan moet de regio zelf integrale actieplannen ontwikkelen. Zulke plannen moeten uitmonden in concrete prestaties en activiteiten, maar ook in maatschappelijke doelen en empowerment. Vervolgens dienen, net als voor de wijken, charters te worden ontwikkeld over de financiering en uitvoering. Naast het Rijk, de gemeenten en maatschappelijke organisaties zijn op het platteland ook de provincie en de regio belangrijke partners. Een belangrijke rol is weggelegd voor het welzijnswerk. Juist het welzijnswerk kan op lokaal niveau achterstandsignalen op de agenda zetten en een belangrijke bijdrage leveren aan de maatschappelijke doelen en empowerment.

Tot slot: de aanpak van stedelijke vraagstukken krijgt steun van het NICIS-instituut, dat zorgt voor een gemeenschappelijke ‘body of knowledge’. Een dergelijke bundeling, ordening en analyse van kennis en een wisselwerking tussen wetenschappelijk onderzoek en praktische

toepassingen zou voor de aanpak van plattelandsvraagstukken zeer waardevol zijn.

Door Jannie Schonewille

Jannie Schonewille is coördinator van het cluster vitaal platteland van MOVISE en maakt deel uit van het Netwerk Platteland.

¹ Geen krachtwijk zonder topdorp, artikel in Trouw, 30 november 2009.

² Kansen voor het krimpend platteland, advies over de gevolgen van bevolkingsdaling voor het platteland, Publicatie RLG09/07, december 2009.

³ Overgebleven Dorpsleven,; Sociaal kapitaal op het hedendaagse platteland, Lotte Vermeij (SCP) en Gerald Mollenhorst (UU), december 2008

⁴ Dorpen onder druk; Matthijs Uytendinck, Silke van Arum, Ard Sprinkhuizen (MOVISIE), (SEV, september 2009.